

УДК 811.161.2'373:821.161.2.09

ЛЕЩЕНКО Ганна – доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри прикладної лінгвістики та перекладу, Черкаський державний технологічний університет, бульв. Шевченка, 460, Черкаси, 18006, Україна (anles_ua@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5316-0628>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.46.7>

Бібліографічний опис статті: Лещенко, Г. (2021). Програма наративної напруженості у структурі художнього тексту. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 46, 57–63. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.46.7>

ПРОГРАМА НАРАТИВНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ У СТРУКТУРІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Анотація. У статті йдеться про особливості формування й інтерпретації програми наративної напруженості, що є частиною загальної програми інтерпретації художнього твору. Програма наративної напруженості представлена комплексом різнорівневих, ієрархічно взаємопов'язаних знакових засобів, використаних автором для створення напруженого інтересу з боку читача. Метою статті є визначення й опис механізмів конструювання наративної напруженості у структурі художнього тексту, під якою розуміють спосіб організації оповіді, який відповідає певному канону, відтвореному у вигляді моделі. Застосування методики лінгвокогнітивного аналізу наративної напруженості зумовлює висновок про наявність аналізованого феномену принаймні у трьох основних планах наративної структури – сюжетному, жанровому й дескриптивному.

Сюжетний план залежить від конфігурації наративної схеми (наративної послідовності) і способу заповнення тематичних макроструктур у її фазах. Virізнєння наративних фаз засноване на принципах моделі структури наративу, запропонованої У. Лабовим, що включає фази Резюме, Орієнтації, Ускладнення, Оцінки, Рішення та Коди.

Жанровий план структури наративу пов'язаний з його тематичним наповненням, з його глобальною темою, якій підпорядковані макро- і мікротеми твору, кожна з яких представлена певним набором аргументних слотів (відкритих і закритих). До тематичних домінант – індикаторів напруження читача – відносять теми смерті, небезпеки, деструкції, хвороби, влади, грошей, сексу, романтичних стосунків тощо.

Дескриптивний план наративної структури характеризує мережа тригерів (інтелективних і емотивних) та інтенсифікаторів наративної напруженості, які створюють рецептивну ентропійність аргументних слотів тематичних макроструктур, що передбачає виникнення у читача запитань, інференцій і припущень, супроводжуваних тривожним очікуванням, зацікавленістю і збентеженістю.

Ключові слова: наративна напруженість, наративна структура, сюжетний, жанровий, дескриптивний і інтелективний тригери, емотивні тригери.

LESHCHENKO Hanna – Doctor of Philology, Associate Professor, Head of the Department of Applied Linguistics and Translation, Cherkasy State Technological University, 460, Shevchenko Boulevard, Cherkasy, 18006, Ukraine (anles_ua@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5316-0628>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.46.7>

To cite this article: Leshchenko, H. (2021). Prohrama naratyvnoi napruzhnosti u strukturі khudozhnoho tekstu [Narrative tension programme in a literary text structure]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filolohiia"* – Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 46, 57–63. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.46.7> [in Ukrainian].

NARRATIVE TENSION PROGRAMME IN A LITERARY TEXT STRUCTURE

Summary. *The article deals with the peculiarities of the formation and interpretation of narrative tension program, which is a part of general interpretation program of a literary text. The program of narrative tension is represented by a set of different levels, hierarchically interconnected by semiotic means, used by the author to induce highly intense interest from the reader. The aim of the article is to define and describe the mechanisms of narrative tension constructing within the structure of a literary text.*

The notion of narrative structure determines a way of organizing a story that corresponds to a certain canon, reproduced in the form of a model. The application of the method of linguistic and cognitive analysis of narrative tension leads to the conclusion that the phenomenon analyzed can be found in at least three main planes of the narrative structure: a plane of plot, a plane of genre and a descriptive plane.

While distinguishing narrative phases we use the basic principles of narrative structure model proposed by William Labov. This model includes six phases which are represented by Resume, Orientation, Complication, Evaluation, Result or Resolution, Coda.

The genre plane of the narrative structure is related to its thematic content, to its global theme, to which the macro- and micro-themes of the text are subordinated, each of which is represented by a certain set of argument slots (complete and incomplete). Thematic dominants that induce the reader's tension incorporate the themes of death, danger, destruction, disease, power, money, sex, romantic relationships, and others.

The descriptive plane of the narrative structure is characterized by the network of narrative tension triggers (intellective and emotive) and narrative tension intensifiers, which entirely create receptive entropy of argument slots of thematic macrostructures, resulting in the reader's questions, inferences and assumptions. The reader's activity is always accompanied by the emotions of suspense, curiosity or surprise.

Key words: *narrative tension, narrative structure, a plane of plot, a plane of genre, a descriptive plane, intellective triggers, emotive triggers.*

Постановка проблеми. Під *програмою нарративної напруженості*, що є частиною загальної програми інтерпретації художнього тексту (О.П. Воробйова), розуміємо комплекс різнорівневих, ієрархічно взаємопов'язаних знакових засобів, використаних автором тексту з метою викликати у його читача напружений інтерес. При цьому текст розглядаємо як складний макрознак, який характеризує єдність плану змісту та плану вираження. Застосування принципів когнітивного моделювання до вивчення нарративної напруженості художнього тексту уможливило вироблення методики її лінгвокогнітивного аналізу, а також встановлення й опису процесів кодування й декодування (в іншій термінології – ментального мапування та конструювання) нарративної напруженості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Напруженість як одна з найважливіших характеристик художнього твору вже ставала предметом дослідження східноєвропейських і західних дослідників, проте огляд робіт, присвячених аналізу цієї категорії, свідчить про досить широке потракування цього терміна.

Напруженість пояснюють різноманітними чинниками, а саме: інформаційною неповнотою, яка виникає на різних етапах читання (Адмони, 1969, 1994); вживанням низки нарративних прийомів, які реалізують авторську інтенцію й викликають у читача максимальну концентрацію уваги та очікування вирішення конфлікту (Toolan, 2008, 2009); використанню певних лексичних одиниць і стилістичних засобів (Юдина, 1990). Таке розмаїття думок щодо нарративної напруженості пояснюємо тим, що вона є складним феноменом, а в зазначених роботах об'єктом аналізу постає переважно лиш один із її аспектів.

Необхідність узагальнення уявлень про сутність та механізми створення й інтерпретації нарративної напруженості у тканині художнього тексту визначає **актуальність** нашого дослідження. Об'єднанню різних аспектів нарративної напруженості сприяє використання когнітивної моделі нарративної структури, адже програма напруженості, створювана автором тексту з урахуванням чинника адресата, певним чином вбудована в цю структуру.

Метою статті є визначення й опис механізмів конструювання наративної напруженості у структурі художнього тексту, що передбачає виконання низки завдань: 1) розглянути поняття структури наративу; 2) встановити принципи актуалізації наративної напруженості у кожному з її планів – сюжетному, жанровому і дескриптивному; 3) проаналізувати сутність і функції тригерів та інтенсифікаторів наративної напруженості.

Виклад матеріалу. Загалом під *наративною структурою* розуміють спосіб організації оповіді, який відповідає певному канону, відтворюваному у вигляді моделі. У сучасних дослідженнях базову структуру наративу розглядають здебільшого у двох іпостасях – як наративну послідовність оповіді (формальний аспект) і як тематично зумовлену ситуаційну модель (змістовий аспект). Запропонована нами раніше методика лінгвокогнітивного аналізу наративної напруженості (Лещенко, 2018) враховує як формальні, так і змістові характеристики структури наративу.

Лінгвокогнітивний аналіз наративного тексту дає підстави стверджувати, що програма напруженості наявна принаймні у трьох планах його наративної структури – сюжетному, жанровому й дескриптивному.

Сюжетний план наративної структури залежить від конфігурації наративної схеми і способу заповнення тематичних макроструктур у її фазах.

Наративна схема як носій наративної напруженості відповідає поняттю *наративної перспекції*, розробленому М. Туланом. На думку дослідника, у процесі читання адресат очікує, що історія, яку оповідають, матиме динамічний розвиток і завершиться, імовірно, якимось певним (а не випадковим) чином, що впливає з логіки розгортання сюжету (Toolan, 2008, р. 105) (пор. визначення синтагматичного напруження у В.Г. Адмоні). Це передчуття «наративного продовження» М. Тулан пропонує аналізувати у двох перспективах – читацькій і текстовій: у читацькому плані цей процес визначають як *наративне очікування* (*narrative expectation*), пов'язане з імовірнісним прогнозуванням результату історії. У текстовому плані йдеться про *наративну перспекцію* (*narrative prospect*), зумовлену певною текстовою організацією (*textual design*), яка й

викликає це очікування (Toolan, 2009, р. 113). Текстуальні прийоми, за допомогою яких підтверджується або спростовується очікування читача, створюють передумови для виникнення сталих когнітивно-емоційних реакцій (*responses*), які автор називає ключовими факторами читацької діяльності. Аналізуючи структуру (пост)модерністського короткого оповідання, М. Тулан визначає читання як «багатофазовий процес, у ході якого текстові підказки створюють читацькі очікування, які викликають відчуття страху, саспенсу, збентеження, загрози, смутку, гніву тощо поряд із думками про несправедливість, безцільність, несумірність або роздумами про дивовижну долю персонажів – усією тією гамою можливих думок і емоцій, які заповнюють нашу свідомість і поглинають увагу під час читання захопливої книги» (Toolan, 2008, р. 106).

У нашому дослідженні опис наративної схеми заснований на принципах моделі наративної структури, запропонованої У. Лабовим (Labov, 1972), і включає в себе такі наративні фази: Резюме, Орієнтація, Ускладнення, Оцінка, Рішення, Код.

За словами М. Тулана, послідовне розгортання сюжету є основним, хоч і не єдиним фактором прогресії когнітивних і емотивних реакцій, які виникають у читача: «Що буде зараз або потім, або ще далі, або в самому кінці? – ось ті запитання, які читач постійно ставить собі під час читання» (Toolan, 2008, р. 107). Це спостереження відповідає тому, що ми називаємо *тематичною макроструктурою* наративних фаз. Коли в когнітивній моделі наративу така макроструктура організовує інформацію у фазах Орієнтації і Оцінки, вона містить як відому, так і гіпотетичну інформацію. Останню імпліковано у формі запитань та інференцій читача, передбачених змістом тексту. Використовуючи терміни нелінійної динаміки, можна в такому разі вести мову про *рецептивну ентропійність тематичної макроструктури*. Ступінь її ентропійності (інформаційної невизначеності) залежить від кількості включених у неї ентропійних аргументних слотів (ХТО? КОГО? ДЕ? КОЛИ? ЯК? НАВІЩО? тощо), які породжують читацькі умовиводи, супроводжувані емоціями саспенсу, зацікавленості та збентеженості. Чим вища ентропійність

слотів у складі тематичних макроструктур, які репрезентують зміст нарративних фаз (чим більше запитань виникає у читача і чим різноманітнішими є його можливі умовиводи у спробах відповісти на них), тим більш напруженим є нарратив.

«Вбудовування» напруженості в сюжетний план нарративної структури (її нарративну схему та тематичні макроструктури, локалізовані в нарративних фазах Ускладнення й Оцінки) допомагає відшукати відповідь на одне з найбільш дискусійних питань про те, чи є напруженість характеристикою всякого нарративу, а чи лиш гостросюжетного. Позаяк будь-який нарратив має свою когнітивну структуру з іманентно вбудованою в неї програмою напруженості. Остання є універсальною категорією нарративного тексту. Ступінь же його нарративної напруженості може бути різним залежно від конфігурації нарративної схеми тексту й того, наскільки ентропійними є тематичні макроструктури її вузлів. На ступінь нарративної напруженості впливає також і жанровий план нарративної структури.

Жанровий план структури нарративу пов'язаний зі специфікацією *глобальної теми* тексту, якій підпорядковані його макротемі, а також аргументних слотів їхніх тематичних макроструктур. Так, у класичному детективі *глобальна тема РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНУ* визначає специфікацію дій і відповідних їм аргументних слотів (ЗЛОЧИНЕЦЬ, ЖЕРТВА, СПОСІБ, МІСЦЕ, ЧАС, МОТИВ тощо) у тематичних макроструктурах усіх нарративних фаз. У містичному трилері *глобальною темою* є ЗАПОБІГАННЯ ЗАГРОЗІ, а слотами тематичних макроструктур постають СУБ'ЄКТ ЗАГРОЗИ, ОБ'ЄКТ ЗАГРОЗИ, СПОСІБ, МІСЦЕ, ЧАС, ПРИЧИНА, НАСЛІДОК і т. ін. (пор. з актантами та їхніми функціями, встановленими В.Я. Проппом (2001) для чарівної казки).

Ступінь жанрової напруженості залежить від кількох чинників. Одним із них є тематичні доміанти Р. Шенка, підпорядковані *глобальній темі* (макротемі) жанру. Нагадаємо, що Р. Шенк відносить до тематичних доміант теми, які гарантують постання й утримання читацького інтересу, – смерть, небезпеку, деструкцію, хворобу, владу, гроші, секс, романтичні стосунки тощо. Отже, ціл-

ком закономірно, що, скажімо, рівень жанрової напруженості в політичному трилері, де присутні декілька таких доміант, перевищуватиме жанрову напруженість сімейного роману.

Ще одним фактором впливу на жанрову напруженість є, на думку західних дослідників (Vorderer, 1996, p. 238), віднесеність нарративу до акціонально орієнтованих (*action texts*) або експерієнціально орієнтованих (*experience texts*) текстів. В іншій термінології це тексти для задоволення (*texts for pleasure*) та тексти для розуміння (*texts for understanding*), або масова й «висока» література. В *акціонально орієнтованих нарративах* у фокусі оповіді перебувають фізичні дії, здійснювані персонажами, тоді як в *експерієнціально орієнтованих нарративах* у центрі уваги опиняються внутрішні відчуття героїв, їхні думки та емоції. Розмежування нарративів за таким принципом, як уважає П. Фордерер (1996), є цілком виправданим: незважаючи на те що будь-який текст зазвичай поєднує елементи дії й елементи переживань, кількісне домінування тих чи тих елементів, а також способи їх комбінування будуть не збігатися в різних жанрах нарративу.

Поділ нарративів на акціонально орієнтовані й експерієнціально орієнтовані підтримують і дослідники процесів читання та розуміння тексту. Зокрема, Дж. Брунер виходить із відмінностей між «ландшафтом дій» (*landscape of action*), сформованим намірами персонажа, його цілями і способами їх досягнення, і «ландшафтом розуміння» (*landscape of consciousness*), створюваним знаннями, думками та емоціями героїв (Bruner, 1986, p. 14). Дж. Брунер уважає, що відмінність між акціонально й експерієнціально орієнтованими текстами криється у різних вимогах, які висуває нарратив до читача: акціонально орієнтовані тексти вимагають від нього відтворення причинно-наслідкового зв'язку між нарративними подіями, а експерієнціально орієнтовані тексти, спрямовані на створення емпатії стосовно героя, вимагають від читача інтерпретації інтенцій персонажа. Це означає, що для розуміння текстів цього типу читач виконує дещо інші когнітивні дії, пов'язані з розшифровкою текстових сигналів (наприклад, у разі опису виразу обличчя протагоніста або у разі

використання лексики, яка розкриває ментальний стан героя).

Наративна напруженість, пов'язана з сюжетним і жанровим планами наративної структури тексту, представлена в єдності, тому що сама структура наративу, яка відображає загальні принципи його організації, існує лише в певному жанровому втіленні, котре, своєю чергою, є абстракцією, що узагальнює особливості конкретних текстів. З огляду на семіотичну природу тексту / наративу у термінах нашого дослідження сюжетно-жанровий план структурує *внутрішню форму* наративного тексту, яка вміщує інформацію, що є *частиною* його значення / інтерпретації. Що стосується зовнішньої форми тексту, то вона представлена вербальними засобами, тобто власне мовною тканиною тексту, пов'язаною з дескриптивним планом структури наративу.

Дескриптивний план наративної структури містить, на нашу думку, ті латентні тригери, які, за словами М. Стернберга (2003), забезпечують «проекцію наративу у свідомості читача». Текстові дескрипції, що безпосередньо репрезентують тематичні макроструктури наративних фаз, створюють або посилюють *рецептивну ентропійність* аргументних слотів тематичних макроструктур. Рецептивна ентропійність як реакція на текстову дескрипцію передбачає виникнення у читача запитань, інференцій і припущень, супроводжуваних тривожним очікуванням (саспенсом), зацікавленістю і збентеженістю. Текстові дескрипції, що викликають такі реакції, ми називаємо *тригерами напруженості*. Текстові дескрипції, що підсилюють такі реакції, ми відносимо до *інтенсифікаторів напруженості*.

Інформація, представлена в художньому тексті, може бути інтелективною (зверненою до розуму) та емотивною (такою, що впливає на почуття). Відповідно до цього поділяємо *тригери напруженості* на інтелективні й емотивні.

Інтелективні тригери напруженості, звернені до розуму читача, активують у нього стан ментальної *невизначеності*. Ми вважаємо, що саме невизначеність, супроводжувана станом очікування і співпричетності (інтелектуальної та / або емоційної), є основою наративної напруженості. Варіативність поняття

невизначеності дає підстави припустити існування як мінімум чотирьох груп інтелективних тригерів – текстових дескрипцій, де представлені: 1) недостатність інформації, 2) її неоднозначність, 3) її нелогічність і 4) її ймовірнісність.

Емотивні тригери напруженості, що впливають на почуттєву сферу адресата, викликають у нього стан емоційного збудження, сумісного з емоційним станом тривожного очікування (саспенсу), зацікавленості або збентеженості, унаслідок чого у свідомості читача запускаються ментальні процеси оцінювання й прогнозування подальших подій. Згідно з класифікацією С.В. Гладьо (2000) серед емотивних тригерів ми вирізняємо емотивні сигнали, емотивні ситуації та емотивні топіки.

У тексті інтелективні й емотивні тригери напруженості використовуються як автономно, так і в комплексі, що підвищує ступінь напруженості оповіді, що може також зростати завдяки застосуванню *інтенсифікаторів наративної напруженості*. Такими інтенсифікаторами виступають різного виду повтори – лексичні, синтаксичні, анафоричні та композиційні.

Висновки. Можна, отже, стверджувати, що наративна напруженість тексту є складним знаковим конструктом, який має два основні рівні знакової репрезентації, а саме: рівень текстових дескрипцій (дескриптивний план наративної напруженості) та рівень когнітивної моделі наративної структури, до якого відсилають ці дескрипції (сюжетний і жанровий плани наративної напруженості). Чим більше текстових дескрипцій стає тригерами й інтенсифікаторами напруженості, тим вищою є рецептивна ентропійність макротем, представлених переважно в наративних фазах Ускладнення й Оцінки, які рухають оповідь. Чим більшу кількість ентропійних наративних фаз Ускладнення й Оцінки (часом і фази Орієнтації) має наративна структура тексту, тим вищим є ступінь його напруженості.

Перспективи нашого дослідження вбачаємо у подальшій верифікації запропонованої нами методики лінгвокогнітивного аналізу наративної напруженості з застосуванням її основних положень в аналізі художніх творів, що належать до різних жанрів і жанрових різновидів.

ЛІТЕРАТУРА

- Адмони В.Г.** Синтагматическое напряжение в стихе и прозе. *Инвариантные синтаксические значения и структура предложения : сборник докладов конференции по теоретическим проблемам синтаксиса*. Москва : Наука, 1969. С. 16–26.
- Адмони В.Г.** Система форм речевого высказывания. Санкт-Петербург : Наука, 1994. 153 с.
- Гладь С.В.** Эмотивность художественного текста : семантико-когнитивный аспект (на материале современной англоязычной прозы) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Киев : Киевский нац. лингв. ун-т, 2000. 21 с.
- Лешенко Г.В.** Категорія напруженості в англomовному гостросюжетному оповіданні : лінгвокогнітивний аспект : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.04. Харків : Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, 2018. 457 с.
- Пропп В.Я.** Морфология волшебной сказки / переизд. 1928. Москва : Лабиринт, 2001. 192 с.
- Юдина Т.В.** Категория напряженности и средства ее выражения : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Ленинград : Ленинградский гос. пед. ин-т им. А.И. Герцена, 1990. 17 с.
- Bruner J.** Actual minds, possible worlds. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1986. 222 p.
- Labov W.** The transformation of experience in narrative syntax. *Language in the inner city: Studies in the Black English Vernacular*. Philadelphia: U. Pennsylvania Press, 1972. P. 354–396.
- Sternberg M.** Universals of narrative and their cognitive fortunes (I). *Poetics today*. 2003. 24:2. P. 297–395. URL: <http://poeticstoday.dukejournals.org/content/24/2/297.citation>.
- Sternberg M.** Universals of narrative and their cognitive fortunes (II). *Poetics today*. 2003. 24:3. P. 517–638. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/581d/7b2a1f621d80d9d92601450bd4ade8551d8a.pdf>.
- Toolan M.** Narrative progression in the short story : First steps in a corpus Stylistic approach. *Narrative*. 2008. Vol. 16. №. 2. P. 105–120. URL: <http://artsweb.bham.ac.uk/MToolan/Toolan%20%20narrative%20progression.pdf>.
- Toolan M.** Narrative progression in the short story : A corpus stylistic approach. Amsterdam-Philadelphia : John Benjamins, 2009. 212 p.
- Vorderer P.** Toward a psychological theory of suspense. Suspense: conceptualizations, theoretical analyses, and empirical explorations / eds. P. Vorderer, H.J. Wulff, M. Friedrichsen. New York – London : Routledge, 1996. P. 233–254.

REFERENCES

- Admoni, V.G.** (1969). Sintagmaticheskoe napryazhenie v stikhe i proze [Syntagmatic tension in verse and prose]. In *Invariantny'e sintaksicheskie znacheniya i struktura predlozheniya – Invariant syntactic meanings and a sentence structure*. Moscow : Nauka. S. 16–26 [in Russian].
- Admoni, V.G.** (1994). *Sistema form rechevogo vyskazyvaniya [The system of speech utterance forms]*. Sankt-Peterburg : Nauka [in Russian].
- Glado, S.V.** (2000). *Emotivnost khudozhestvennogo teksta : semantiko-kognitivnyy aspekt (na materiale sovremennoy angloyazychnoy prozy [The emotivity of the literary text : a semantic and cognitive perspective (based on modern English prose)]*. (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv : Kyevskiy natsionalnyi lnhvystycheskyi unyversytet [in Russian].
- Leshchenko, H.V.** (2018). *Katehoriia napryazhenosti v anhlomovnomu hostrosiuzhetnomu opovidanni: lnhvokohnityvnyi aspekt [Category of tension in the English plot-oriented short story: a cognitive linguistic perspective]*. (Candidate's thesis). Kharkiv : Karazin's Kharkiv national university [in Ukrainian].
- Propp, V.Ya.** (2001). *Morfologia volshebnoi skazki / pereizd. 1928*. Moscow : Labirint [in Russian].
- Yudina, T.V.** *Kategoriya napryazhenosti i sredstva yeio vy`razheniya [Category of tension and means of its representation]*. (Extended abstract of Candidate's thesis). Leningrad: Lenynhradskiy hosudarstvennyi pedahohycheskyi instytut ymeny A.Y. Hertsena [in Russian].
- Bruner, J.** (1986). *Actual minds, possible worlds*. Cambridge, MA: Harvard University Press [in English].
- Labov, W.** (1972). The transformation of experience in narrative syntax. *Language in the inner city : Studies in the Black English Vernacular* (pp. 354–396). Philadelphia : U. Pennsylvania Press [in English].
- Sternberg, M.** (2003). Universals of narrative and their cognitive fortunes (I). *Poetics today*, 24:2, 297–395, from <http://poeticstoday.dukejournals.org/content/24/2/297.citation> [in English].
- Sternberg, M.** (2003). Universals of narrative and their cognitive fortunes (II). *Poetics today*, 24:3, 517–638, from <https://pdfs.semanticscholar.org/581d/7b2a1f621d80d9d92601450bd4ade8551d8a.pdf> [in English].

- Toolan, M.** (2008). Narrative progression in the short story : First steps in a corpus Stylistic approach. *Narrative*. Vol. 16. №. 2. P. 105–120. URL: <http://artsweb.bham.ac.uk/MToolan/Toolan%20%20narrative%20progression.pdf> [in English].
- Toolan, M.** (2009). *Narrative progression in the short story : A corpus stylistic approach*. Amsterdam-Philadelphia : John Benjamins [in English].
- Vorderer, P., Wulff, H.J., Friedrichsen M.** (Ed.) (1996). Toward a psychological theory of suspense. *Suspense: conceptualizations, theoretical analyses, and empirical explorations* (pp. 233–254). New York–London : Routledge. P. [in English].